FIATAL MŰSZAKIAK TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAKA

Kolozsvár, 1997, március 21-23

KASTÉLYKERTEK ÉPÍTETT ELEMEI

Fekete Albert

A dolgozat célja, a kastélykertek példáján keresztül rámutatni az épület és a kert, a művi és a természeti elemek kapcsolatának jelentőségére. A különböző korokban épített kastélyok és közvetlen környezetük bemutatásával, a műemlékegyüttes kertjeinek berendezési- illetve műtárgyainak ismertetésével a civilizáció és a természet közti szoros összefüggést szeretném érzékeltetni, kihangsúlyozva a növényzet esztétikai szerepét egy emberarcú környezet kialakításában.

A dolgozat, a bemutatásra kerülő diapozitívek révén, elsősorban a műemlékkertek restaurációjához, rekonstrukciójához próbál támpontot, ötleteket nyújtani, de ugyanakkor kertépítészet-történeti ismeretterjesztő szerepe is lehet.

A történeti kertek nemcsak értékes művészeti alkotások, de kultúrtörténetünk fontos darabjai. Vizuálisan érzékelhető esztétikai összetevőiken túlmenően létezik egy múltba gyökerező erő, amely többé teszi ezen kertek bármelyikét egy-egy térképen feltüntetett zöld foltnál, alaprajzi formánál.

A történeti kertek általában valamilyen épülettel vannak kapcsolatban, annak kiegészítői. Olyan építészeti alkotásként foghatók fel, melyek történeti vagy művészi szempontból közérdekűek.

"A kert a civilizáció és a természet közti szoros kapcsolat kifejezője..."(4). Végigkövetve a különböző korok építészeti és kertépítészeti alkotásait, nyilvánvalóvá válik az épület és a kert, a művi és a természeti elemek kapcsolatának jelentősége. Ha az irányelvek, amelyek ezen kertek kialakulását vezérelték, a különböző eszmei áramlatok hatására eltérőek, és ezáltal a különböző korokban kialakított kertek, kertegyüttesek (akárcsak maguk az épületek) különböznek is egymástól, közös jellemvonásként kiemelhető az épületek és az azokat körülvevő kertek közti szoros kapcsolat. Ugyanúgy elképzelhetetlenek ezek az épületek a hozzájuk kapcsolódó kertek nélkül, mint ahogyan a kertek is üresek, céltalanok lennének az épületek hiányában.

A történeti kertek fontos csoportját képezik a kastélykertek. A kertépítészet történetében a kastélykertek aránylag fiatal alkotásoknak tekinthetők, hiszen igazából csak az újkorban, a reneszánsz felvirágzásával egyidőben váltak divatossá. A középkori várkastély védelmi funkciója folytán alkalmatlan volt

reprezentatív kastélykert kialakítására, nem is igazán létezett ilyen irányú igény akkoriban. Az itáliai reneszánsz tér és tömegformáló szemlélete azonban megváltoztatta az épületek külső és belső megjelenését. Az építészettel párhuzamosan a kertművészet is önálló művészeti ággá fejlődött. (1., 2. ábra)

Villa d'Este, Tivoli. Duperac metszete 1573.

Villa Aldobrandini, Frascati. Homblotat és díkerti (Speicher) metszete.

A *reneszánsz kert* alap gondolata az, hogy a kert az épülettől függ, ezért alaprajzát szigorúan geometrikus tagoltsággal kell megoldani. Építettségével, szimmetrikus arhitektúrájával az épületet, mint kompozíciós központot hivatott kiemelni.

A reneszánsz kert bővelkedik építészeti megoldásokban, művi elemekben, amelyek szimmetrikus elrendezésük, szabályos formáik folytán szigorú rendbe kényszerítik a növényeket is, mértani összhangot teremtve épület és kert között.

Ugyancsak arhitektonikus kerttípust képvisel a *barokk kert* is. A barokk kert atyjaként Andre Le Notre-t, a Versailles-i palota kertjének tervezőjét és megalkotóját tartják számon.

Geometrikus arhitektúrája folytán a barokk kert is erős építészeti vonásokat mutat. (3. ábra)

SCHÖNBRUNN

Általában sík területen fekszik és vizuálisan kapcsolódik a környező tájhoz. Ez a kapcsolat nagyobbbbnak láttatja a kertet, növelve annak monumentális hatását.

A magas növényi térfalak következtében a barokk kerti utak nagy távolságokon át érvényesülnek (akár több km-en). A kert hatalmas alapterülete, a lenyűgöző méretű, és ezáltal tömeghatású vízfelületek, gyepszőnyegek, parterrek mind a palota monumentalitását hivatottak kiemelni.

A barokk mondanivalóját, lényegét a kerti kép szemléletesen ábrázolja: az abszolút királyi hatalom, amely akaratát alattvalóinak millióira kényszeríti rá, a természet erejét is képes igában tartani, geometrikus formákba tömörítve a növényzetet, eltörölve a növények természetes, egyedi vonásait.

A barokk kert geometriája folytán a kastélyépület arhitektúráját követi. Kettőjük kapcsolatát lényegesen erősítik a kertben nagyszámban előforduló épített elemek: szobrok, ballusztrádok, teraszok, vízmedencék (nymphaeum), szökőkutak és egyéb vízarchitektúrák, padok, kerítések, stb.

Úgy a reneszánsz mint a barokk kertet tehát a geometria, az építettség jellemzi. Ennek a szabályos kialakításnak az ellentétéként jelenik meg Angliában a XVIII. sz.-ban a *tájképi vagy angol kert*.

A tájképi kertekben, amelyek az idő múlásával és a szemléletváltással Európaszerte egyre inkább elterjednek, a növények egyedi szépsége, természetes elrendeződése dominál. A szimmetria, a geometria teljesen vagy szinte teljesen hiányzik ezekben, a kert egésze természetközeli állapotot sugall. Az angolkertben az arhitektónikus kertekre jellemző kerti arhitektúrák visszafogottabban jelennek meg, tájba olvadnak. A kerti építmények jellege is megváltozik némiképp, a szobrok, pavilonok stílusa nem annyira hivatkozott.

A kastélykertekről, típusuktól függetlenül elmondható, hogy kialakításuk elsődleges szempontja az épületek belső terei és a kerti tér közti szoros kapcsolat kialakítása volt. Az épület-kert együttes kialakításánál a kellemes környezet megteremtésén kívül a kert szerepe az épület előnyös kiemelése, láttatása volt. A kerti kép megformálásában azonban nagyon fontos szerep jut a kert épített elemeinek, amelyek a hangulati hatás fokozásán kívül sok esetben igen értékes művészi alkotások. Jelenlétük a növényzettel és az épülettel összhangban meghatározza a kert karakterét, hiányuk az épület-kert kapcsolatának felbomlásához vezet.

Irodalomjegyzék:

- 1.Dercsényi Balázs: Magyar kastélyok Officina Nova kiadó, Budapest, 1990.
- 2.Ormos Imre : Kerttervezés története és gyakorlata Mezőgazd. Kiadó, Budapest, 1958.
- 3.Rapaics Raymund : Magyar kertek Unio Civilis KFT, Budapest, 1993.
4. *** Történeti Kertek és Kertegyűttesek Nemzetközi Bizottságának "Firenzei Kartája" Firenze, 1981.

Fekete Albert okleveles kertészmérnök, tájépítész doktorandusz hallgató

KÉE, Tájépítészeti, -védelmi, és -fejlesztési Kar, 1118 Bp., Villányi út 35.-43.

telefon: 166 5283, fax: 166 6220